

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi

Čoahkkingirji 02/11

Ávjuvárgaaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi: 24.05.11 - 26.05.11

Báiki: Kárášjohka

Áššelistu

Saksnr.	Sakstittel
003/11	Mohtorfievrruiguin vuodjin meahcis bievlan
004/11	Guolástanriekti mearrasámi guovlluin

Sajis

Jodiheaddji Toril Bakken Kåven, Nordkalottfolket (NKF)
Nubbinjodiheaddji Geir Tommy Pedersen, Norgga sámiid riikkasearvi (NSR)
Lahttu Heidi P. Greiner Haaker, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb)
Lahttu Margit Eli Anti Oskal, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb)
Lahttu Knut Store, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb)
Lahttu Inga-Lill Sundset, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb)
Lahttu Randi Skum, Norgga sámiid riikkasearvi (NSR)
Lahttu Mathis Nilsen Eira, Norgga sámiid riikkasearvi (NSR)
Lahttu Gunn-Britt Retter, Norgga sámiid riikkasearvi/Sámeálbmot bellodat (NSR/Sáb)
Lahttu Per A. Bæhr, Johttisápmelaččaid listu (JsL)
Lahttu Olaf Eliassen, Árja
Lahttu Aud Marthinsen, Ovddádusbellodat

Virgelobit:

Lahttu Skjalg Jensen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb)

Hálddahas

Čállin: Siv Marit Romsdal Eira

Gažaldat sámediggeráđđái

Lávdegottis ledje čálalaš gažaldagat sámediggeráđđái áššis 27/11.

Sámediggeráđi lahttu Egil Olli vástidii gažaldagaide 24.04 dii 17.25.

EKL 003/11: Mohtorfievrruiguin vuodjin meahcis bievlan

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus:

Álgu

Sámediggeráđđi čujuha evttohusastis bievlavuodjima deataleamos beliide. Maiddái čujuhuvvo boahhtevaš konsultašuvnnaide bievlavuodjima láhkaásahusa birra evttohuvvon doaibmabijuid vuodul prošeavttas Bievlavuodjin Finnmárkkus 2010.

Mearkašumit

Lávdegotti eanetlohken, Bargiidbellodaga sámediggejoavkke (Bb) lahut Knut Store, Inga-Lill Sundset, Heidi Persdatter Greiner Haaker, Gunnar Nilsen ja Margit Eli Anti Oskal, Árija lahutu Olaf Eliassen, Nordkalottfolket lahutu Toril Bakken Kåven ja Ovddádusbellodaga lahutu Aud Marhinsen ovddidedje čuovvovaš mearkašumi:

Bajimus prinsihpat

Bajimus prinsihpat man vuodul rievdadit lága mohtorjohtolaga birra meahcis, ferte leat ahte lagašvuohta addá vuoigatvuođa. Gieldda dahje fylkka báikkálaš álbmogis ferte leat ovdavuoigatvuohta ovddabealde olbmuid geat áset guovllu olggobealde. Hástalussan lea dan čatnat ovttaskas gildii, go meahcceávkástallan maiddá lea dāhpāhuvvan giliid ja gielddarājiid rastāsaččat. Ollugat orrot maiddá mángga gielddas jagi mielde. Ankke ferte lagašvuođaprinsihppa leat vuodđun. Gielddaid iešmearrideapmi ja hālddašanvuoigatvuohta berre nannejuvvot, sihke lága čādaheami ja lāhtuid āsaheami ektui. Gielddat dat dovdet iežaset báikkálaš guovllu buoremusat, ja geat danne buoremusat sāhttet fuolahit hālddašānvālddi. Nu lea maiddá gildojuvvon āigodagas miessemānu 5. b. rājes suoidnemānu 31. b. rādjai.

Árbevirolāš meahccealāhusat galget oāžžut seamma meannudeami. Boazodoallu ja earā meahccealāhusat (murjen ja daid viidāseappot ráhkadeapmi ja vuovdin, sāivaguolāsteapmi ja earā luondduriggodagat) leat ovttārvosaš ealāhusat, ja dain galgā seamma vuoigatvuohta johtalepmāi iežaset ealāhusa oktavuodas. Dat mearkkaš ahte meahccealāhusat fertejit oāžžut njuolgga fievrīdanlobi lāgas ealāhusa oktavuodas. Dat mearkkaša ahte ealāhus oāžžu seamma meannudeami ráfāiduhttināigodagas miessemānu 5. b. rājes geassemānu 30. b. rādjai. Dāl gillājit ealāhusbargit go eai beasa doaimmahit árbevirolāš meahcceávkástallama dān deatalaš āigodagas.

Fievrīdeapmi kulturvuodot ávkástallama oktavuodas mearrīduvvo lága bokte sihkarastin dihtti ahte álbmot beassā eallit nu mo sī leat eallān mánggaid buolvvaid.

Sāmi ealāhusat

Mānggi lea meahccealāhusaid hāstalus aibbas earā go dan maid DN navdá. Lea vuolggahuvvon dakkār oaidnu ahte sisabāhkkemat lundui leat stuorrāt, ja ahte dievva olbmot vuojašit meanddo ollu mehciin. Muhtun sāmi ealāhusat eai birge bievlajohtaleami haga. Nu lea dilli erenoamāžit meahccealāhusain, masa maiddá boazodoallu gullā. Dālā lāhka vealaha iešguđet ealāhusaid. Dān erohusmeannudeami ii sāhte lāvdegoddi dohkkehīt. Buot ealāhusat fertejit dārkiilit guorahallat iežaset vuodjima amaset vahāgahtit luonddu.

Meahccealāhusaid bargiīd logu njiedjan mañimus 30 jagi mañngāgo mohtorjohtolāhka mearrīduvvui, lea beanta roassun. Jāhkimis lea dāt okta sivain dasa. Dain ealāhusain main lága vuodul

ain lea lohpi vuodjit ealáhusoktavuođas, eai leat vásihan dákkár dramáhtalaš njiedjama. Dát lea áittan daidda osiide sámi ealáhusas ja kultuvrras, mat leat eanemus árbevirolaččat. Jus sámi meahccealáhusain galgá leat vejolašvuohta ovdánit, de fertejit leat seamma vuoigatvuohta vuodjit ealáhus oktavuođas go dan mii bozodoalus lea.

Lea buorre go sámi álbmot cegge eanet fitnodagaid odđaaiggi ealáhusain nu go ovdamearkka dihtii mátkeealáhusas. Ollu dain leat vuodđuduvvon muohtaskohtervuodjimii dálvet, ja muhtumat maiddá bievlavuodjimii. Dát sáhtá buvttihit bargosajiid olggobealde čoahkkebáikkiid, buoret iešdovddu ja sáhtá buoridit máhtu sámi kultuvrra birra. Seammás ferte gozihit dán geavada dárkilit; nuppi bealis berre fievrredeapmi ealáhusa oktavuođas addit vejolašvuođa vuodjit bievlan, muht nuppi bealis sáhtá lasihit johtoleami dakkár mátkeealáhusain maid vuodđu lea vásáhusmátkkit ATV:in. Jus dát dagaha ahte báikki olbmuid johtalanvejolašvuođat gáržžiduvvojit, de dat vealaha dáloniid. Dalle šaddá vejolašvuohta eará gliid olbmuin oastit dakkár mátkki masa gullá mohtorjohtolat, vaikke vel báikki olbmuin ii leat seamma vejolašvuohta. Dakkár ovdáneami ii sáhte lávdegoddi doarjut.

Sámi meahcceávkástallan

Dála lágat eai doahhtal sámi báikegottiid árbevirolaš geavahusa ja dakkár doaimmaid mat leat báikkálaččat vuodđuduvvon. Bievlavuodjin lea deatalaš sámi meahccegeavaheapmái, ja danne deatalaš sámi kultuvrii. Ii leat vuodjin iešalddis, muhto ieš dat fievrredeapmi meahccái ja meahcis mii lea deatalaš. Dakkár rievdadus mii váldá álbmogis eret vejolašvuođa vádjolit meahcis, hedjonahtá vuoigatvuođaid ávkástallat luondduin nu lea dáhpuhuvvan buolvvaid čađa.

Sámi meahcceávkástallan gillá garrasastit mohtorjohtolatgá gáržžes geavada geažil. Olbmot vihkohallojuvvojit go sii hálidit ávkástallat luondduriggodagaiguin nu mo sii árbevirolaččat leat dahkan, ja dát lea sin mielas olbuid riekteoainnu rihkkun. Daid guovlluid maid hálddašeapmi hálida suodjalit, daid lea sápmelaččat álo suodjalan ceavzilis ávkástallamiin. Vuodđoprinsihpan ferte leat ahte sámi meahcceávkástallan váldojuvvo vuhtii odđa lágain.

Lávdegoddi čujuha dasa ahte mohtorjohtolat ii dárbbáš vuolggahit stuorra hástalusaid lundui. Buot olbmo doaimmain luonddus leat váikkuhusat, ja ahte dalle vuhtto eanadagas ahte doppe leat olbmot leamaš doaimmas, ja dat lea lunddolaš. Maiddá leat darvánan dakkár gáttut ahte vuodjinluottaid ii baljo sáhte ge jávkadit, ja ahte dat cigget eanadahkii dego hávvín agibeivái. go vel jeakkádagain ge oaidnit ahte vuodjinluottat savvot viehka johtilit go vuodjin nohká.

Lea maiddá deattuhuvvon garrasit ahte ATV-johtolat lea lassánan garrasit mañimus jagiid. Lea hui lunddolaš ahte lohku lea lassánan go ollugat leat lonuhan fievruid. Dát lea oassi lassáneami sivas ii ge mohtorjohtolat luonddus dárbbáš leat lassánan dan sivas.

Raportta digaštallan

Raportta váldá ovdan iešguđet doaimbajuid mat sáhttet ráddjet bievlavuodjima vahágiid oanehat ja guhkit áigái, mas earret eará namuhuvvojit mánga čuoggá ja dain leat muhtumiin negatiiva váikkuhusat sámi ealáhusaide ja luondduávkástallamiin. Erenoamáš deatalaš lea mearkkašit dán evttohusa:

Giellit meahccebiillaid - dušše ATV-lahtut. Jáhkimis evttohusa duogáš lea dat ahte muhtun guovlluin lea badjánan astoáiggevuodjin erenoamážit bierggastuvvon biillaiguin. Muhto meahccebiillaiguin ja tráktoriiguin leat olbmot buolvvaid čađa vuodján meahccái, ja dat leat ain dat deatalameamos fievrut ollu meahccealáhusain. Meahccebiila vuodjá hárve olggobealde luotta go biila ii lea ráhkaduvvon dan gierdat, muhto ATV:in sáhtá álkit vuodjit juohke saji. ATV haga ii birge bozodoalus, muhto eará meahccealáhusaide (guolásteapmái, murjemii, mátkeealáhusaide) dárbbášuvvojit meahccebiillat guliid, murjiid ja bierasiid fievrredeapmái, ja das leat uhcit negatiiva váikkuhusat lundui go ATV:s.

Čadáhít doaibmabijuid ealgavállaid oktavuodas. Ruoná ealgavállat sáhtta leat buorre jurdda, jus vállat leat viehka uhcit, ja daid ferte bidjat dakkár guovlluide gosa liikká lea váttis beassa mohtorfievrruiguin. Sierralobiid logu ráddjemis juohke bivdojoavkku nammii ii dárbbas leat posiitiiva váikkuhus. Dalle fievrriduvvo eanet gálvu juohke fievrruin, mii fas dagaha stuorát deattu eatnamii.

Gáibáduš váldit oahpu, kurssa dahje vuodjinkoartta čuohcá daidda geain ii leat nu buorre ekonomiija, ja stuorruda byrákratijja. Várra ii lasit luondduvahágiid. Dan dáfus orrot dakkár doaibmabijut mat loktejit dihtomiellalašvuoda buoret.

Stivrenjoavku rávve välljet hálldašanmodealla B. Jus dát šattaš molssaeaktun, de ferte čielggadit láhtuid dakkár guoskevaš beroštusaid ektui go earret eará luonddugáhttema, eanadoalu ja meahccealáhusaid.

Biddjojuvvo eaktun ahte Sámediggi oazžu ášši meannudeapmái go vejolaš ođđa lánkaásahusevttohus boahtá.

Evttohusat

Bargiidbellodaga sámediggejoavkke (Bb) lahtuin Knut Store, Inga-Lill Sundset, Heidi Persdatter Greiner Haaker, Gunnar Nilsen ja Margit Eli Anti Oskal, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtuin Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Randi A. Skum, Norgga sámiid riikkasearvvi ja Sámeálbmotbellodaga (NSR/SjP) lahtus Gunn-Britt Retter, Árjja lahtus Olaf Eliassen, ovddádusbellodaga lahtus Aud Marthinsen ja Nordkalottfolket lahtus Toril Bakken:

Evttohus 1

Mohtorfievrruiguin vuodjit meahcis bievlan

Evttohuuvvo ahte mañimus oassi Sámediggeráđi mearrádusárvalusas sihkkojuvvo: "daid evttohusaid vuodul maid proševtta doaibmabijut evttohit."

Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtuin Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Randi A. Skum, Norgga sámiid riikkasearvvi ja Sámeálbmotbellodaga (NSR/SjP) lahtus Gunn-Britt Retter ja Jobttisápmelaččaid listtu (JsL) lahtus Per A. Bæbr:

Evttohus 2

Boahtá lassin Sámediggeráđi mearrádusárvalussii.

Sámediggi čujuha dasa ahte mohtorjohtolat meahcis lea lassánan mañimus jagiid. Sámedikki vuolggasadjin lea ahte johtolat meahcis galgá dáhphuvvat bearráigeahču vuodul ja ahte bievlavuodjin ráddjejuvvo. Buot johtolemiid oktavuodas meahcis galgá vuoddoealáhusaid doaimmaheapmi váldojuvvot vuhtii ii ge leat hehttehussan dasa. Viidáseappot ferte sihkkarastit ahte addojuvvojit sierralobit beassat johtalit dohkkehuvvon láhtuid ja spáittuid mielde.

Min sámi identitehta ja iežamet áddejupmi čatnasa dan eanadahkii mii lea min birra ja min iežamet resursaávkkástallamii. Dál vásihit ahte biddjojuvvo stuorát deaddu ja mearkkašupmi dasa mo eará joavkkut geavahit min guovlluid go guovllu sámi geavaheapmái. Dat ii leat dohkálaš. Danne oaivvilda

Sámediggi ahte mohtorjohtolaga mudden meahcis ferte dávistit dan sámi ealáhus- ja ávkkástallanvuogatvuhtii mii lea min ávnnaslaš kultuvrra ealli vuodđun.

Evttohus 3

Boahdá lassin Sámediggeráđi mearrádusárvalussii ja 2. evttohussi.

Mohtorjohtolaga hálddašeapmi lea oassi dan birashálddašeamis mas lea sáhka min luonddu ja eanadaga fuolaheamis, dakko bokte ahte muddet servodaga birasváikkuhusa. Dat eanadat mii lea min biira ja min iežamet resursaávkkástallan lea lahka čadnojuvvon min sámi identitehtii ja iešáddejupmái, ja dán vuodtu ferte sihkkarastit nu ahte dan sáhtá fievrridit viidáseappot boahhte buolvvaide.

Danne bivdá Sámediggi Sámediggeráđi ovddidit ášši dievasčoahkkimii prošeaktaraportta vuodul Bievaluodjima birra Finnmárkkus 2010. Mearrádusárvalusas fertejit ráđi rávvagat hálddašeami ja doaibmabijuid ektui leat mielde.

Ferte maid dahkkojuvvot oaivil bievlavuodjima birra guovlluin olggobealde Finnmarkku.

Sámediggi bivdá maiddái Sámediggeráđi ovddidit ášši dievasčoahkkimii go ođđa lánkaásahus bievlavuodjima birra ja vejolaš lánkarievdadusat leat biddjojuvvon ovdan.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuoovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi/dievasčoahkkinjodihangotti árvalusevttohusa.

EKL 004/11: Guolástanriekti mearrasámi guovlluin

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus:

Álgu

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea ságaškuššan ášši NKK 04/11: Guolástanriekti mearrasámi guovlluin, ja ovddida rávvagiiddis Sámediggái. Sámediggi lea meannudan Riddoguoelástuslávdegotti ja sámi vuoigatvuođalávdegotti gulaskuddancealkámuša riddo- ja vuotnabivddu birra mearrasámi guovlluin, NOU 2007:12 ja Riddoguoelástuslávdegotti evttohusa Finnmárkkuláhkii NOU:2008:5. Konsultašuvnnat leat čađahuvvon Sámediggeráđi ja Guolástus- ja riddodepartemeantta gaskkas.

Mearkašumit

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiets sametingsgruppe (Ap) Knut Store, Inga-Lill Sundset, Heidi Persdatter Greiner Haaker, Gunnar Nilsen og Margit Eli Anti Oskal, medlemmet fra Arja Olaf Eliassen og medlemmet fra Nordkalottfolket Toril Bakken Kåven, kom med følgende merknad:

Lávdegoddi čujuha dasa ahte Riddoguoelástuslávdegoddi lea ieš čeahkkáigeassán iežas evttohusaid guoktenuppelogi válđočuoggán. Dát leat:

1. Deattastuvvo prinsihppan ahte olbmui geat ássat vuonain ja rittuin Finnmárkkus lea guolástanriekti mearas Finnmárkku olggobealde historjjálaš geavaheami vuodul ja daid álbmotrievtti njuolggadusaid vuodul, mat gustojit álgoálbmogiidna ja minoritehtaide.
2. Dát guolástanriekti gusto buot álbmojoavkkuide.
3. Riektái gullá riekti bivdit iežas atnui; dasto riekti beassat álgit guolásteaddjin ealáhussii, ja viidáseappot riekti fidnoguolásteaddjin bivdit dakkár eari mas lea ekonomalaš vuodđu dálloodollui, juogo eallingeaidnun okto dahje ovttas eará ealáhusain. Dát lea riekti mii ovttaskas guolásteaddjis lea guolástuseiseválddiid ektui, ii ge dat geatnegahte guolásteaddji oastit eari.
4. Riekti mearkkaša ahte lávdegoddi vástida posiitiivvalaččat gažaldahkii uhcimuseari birra. Uhcimuseari ii gusto dušše fatnasiidda mat leat oanchat go logi mehterea, muhto buot guolásteddjiide geat ássat Finnmárkkus.
5. Vuonain lea sierra guolástanriekti dain olbmui geat ássat dan vuonas, lágas gohčoduvvon vuotnariekti. Regionála stivrenorgána sáhtta lagat árvvoštallama vuodul suovvat earáid ge bivdit.
6. Vuonaid olggobealde lea guolásteddjiin geat ássat Finnmárkku olggobealde, seamma guolástanvuoigatvuohta go finnmárkkubivdiin ge.
7. Regionála stivrenorgána ásahuvvo, lágas gohčoduvvon Finnmárkku guolástushálddahus, masa Finnmárkku fylkksdiggi ja Sámediggi válljejit golbma lahtu stivrii. Dát stivrenorgána ráhkada njuolggadusaid fanassturrodaga ja bivdosiid geavaheami birra meara njeallje nautalaš miilla rádjai vuodđolinjjáid olggobealde.

8. Regionála stivrenorgána oažžu válldi válldit vuostái ja juogadit eriid ja lobiid ja čadahit eará doaibmabijuid mat galget leat buorrin vuotna- ja riddoguolásteapmái Finnmárkkus. Dat earit mat juogaduvvojit dán láhkai, galget leat persovnnalaččat ii ge daiguin galgga sáhttit gávppašit.

9. Stáhta oažžu lága bokte ovddasvástádusa juolludit regionála stivrenorgánii nu ollu resurssaid, kapitálan, earrin dahje guolástanlohpin, ahte Finnmárkku mearrasámi kultuvrra ja eará riddokultuvrra ávnnaslaš vuodđu sihkkarastojuvvo.

10. Dan lassin deattuha lávdegoddi muhtun ovttaskas doaibmabiju mat maid sáhttet leat mielde nannemin vuotna- ja riddoguolásteami Finnmárkkus.

11. Vejolaš gáibádusaid ahte dohkkehit rivttiid vuotna- ja riddoguovlluin Finnmárkku olggobealde, galgá Finnmárkkukommišuvdna meannudit.

12. Lávdegotti evttohus mearkkaša oppalohkáii sierra riddoguolástusavádaga Finnmárkkui, lágas gohčoduvvon Finnmárkkuvádat.

Lávdegoddi čujuha viidáseappot dasa ahte ILO 169 artihkkat 7(1) ja 15(1) geatnegahttet stáhta diktit álgoálbmogiid hábmiet, čadahit ja árvoštallat luondduresurssaid plánaid ja prográmmaid, ja geavaheami, hálddašeami ja áimmahuššama. Dát artihkkalat deattuhit oassálastima dáidda lágaid ja hálldahaslaš doaibmabijuid hálddašeapmái dahje oktasaš doaimmaheapmái, mat leat mearriduvvon konsultašuvnnain ILO 169 artihkkala 6 ja SP artihkkala 27 vuodul. Dán dat bidjaba Geir Ulfstein ja Hans Petter Graver vuodđun go soai raporttas Finnmárkkuláhkaevttohusa álbmotrievttálaš árvoštallamiid vuodul deattasteaba ahte artihkal 15(1) mearkkaša vuoigatvuodá sápmelaččaide beassat searvat luondduresurssaid almmolašrievttálaš hálddašeapmái. Sullasaš lohppajurdda boahrá ovdan dan hálldahaslaš bargojoavkku raporttas mas lea lahtut Bargo- ja searvadahtindepartemeanttas, Justiisadepartemeanttas, Olgoriikadepartemeanttas ja Sámedikkis ja mii lea guorahallan Davviriikkalaš sámekonvenšuvdnaevttohusa man loahppajurdda lea ahte sápmelaččain lea vuoigatvuodta beassat searvat árjjalaččat luondduresurssaid almmolaš hálddašeapmái dihto guovlluin. Sámediggi oaidná maiddá ahte Guolástusdepartemeanta lea dorjon dán oainnu konsultašuvdnaproseassas.

Lávdegoddi čujuha viidáseappot dasa ahte vaikke vel konsultašuvnnat gieđahallet almmolašrievttálaš áššiid, de ii várra sáhte dadjat ahte konsultašuvnnat mearkkašit oassálastima almmolašrievttálaš hálddašeapmái. Danne ii leat konsultašuvdnageatnegasvuodaid fuolaheapmi guolleresurssaid hálddašeamis ILO 169 artihkkala 6 ja SP artihkkala 27 vuodul doarvái dasa ahte sihkkarastit sámi váikkuhusa luondduresurssaid hálddašeamis, mii čuovvu ILO 169 artihkkala 7 ja artihkkala 15.

Lávdegotti unnitlohku, Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) lahtut Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Randi A. Skum, Norgga Sámiid Riikkasearvvi ja Sámeálbmotbellodaga (NSR/SjP) lahtus Gunn-Britt Retter ja Jobttisápmelaččaidda listu (JsL) lahttu Per A. Bævr ovdiddedje čuovvovlaš mearkkašumi:

SÁMI VUOIGATVUODAT BEASSAT GEVAHIT MEARRAAREÁLAID, BIVDIT MEARA JA EALLI MARIIDNA RESURSSAID

Dát lávdegoddelahtut bidjet vuodđun ahte ášši 27/11 Guolástanriekti mearrasámi guovlluin, ovddiduvvon "soabaheapmin" Sámediggeráđi ja Guolástus- ja riddodepartemeantta gaskasaš

konsultašuvnnaid vuodul guolástánrievtti birra mearas Finnmárkku olggobealde, NOU 2008:5 - Retten til fiske i havet utenfor Finnmark .

Dát lávdegoddelahat čujuhit Sámedikki mearrádussii áššis 23/8 ja gávnnaht ahte Guolástus- ja riddodepartemeanta lea hilgon Sámedikki mearrádusa.

Dát lávdegoddelahat gávnnaht ahte Guolástus- ja riddodepartemeanta lea hilgon Riddolávdegotti sierranas evttohusaid dadjat juo ollásit ja lahtut gávnnaht viidáseappot ahte konsultašuvdnaproseassa evttohus ii ollašuite stáhta álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid sápmelaččaid ektui.

Dát lávdegoddelahat oaivvildit ahte Sámediggi árijalaččat fertte sihkkarastit sámi kultuvrra vuodu, ja fuolahit sámiid eana- ja resursavuoigatvuodaid álbmotrievtti, siskkáldas rievtti, historjjálaš vuoigatvuodaid vuodul, ja sámi riekteádejumii ja -geavaheami vuodul.

Dát lávdegoddelahat gávnnaht dohkemeahttumii ahte Guolástus- ja riddodepartemeanta lea hilgon riddoálbmoga historjjálaš guolástánrievtti ja ahte GRD bidjá vuodđun ahte dálá guolástushálddašepmii lea Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid siskkobealde álgoálbmogiid ektui. Dat mearrakaš earret eará ahte mearrasámiguovlluid nuorain ii leat vuoigatvuohta álgit máttarmáttuid fidui. Eai ge lahtut oainne ahte oktage evttohuuvon doaibmabidju sihkkarasttášii boahttevaš earrerivttiid vuonaide ja riddoguolásteddiid ja ahte eai ge evttohuuvon doaibmabijut sihkkarastte riddoálbmogiid doarvái earrevuodu nu ahte guolástepmii sáhtášii leat eallingeaidnun. Dát lahtut gávnnaht maiddái ahte GRD lea hilgon regionála stivrenorgána, mas lea váldi vuostáiváldit ja juogadit eriid ja lobiid ja čađahit eará hálddašemiid mat bohtet buorin vuonaide ja riddoguolástepmii, ja mearridit njuolggadusaid fanasturrodagaid ja bivdosiid geavaheami birra mearas njeallji nautalaš miilla rádjai olggobealde vuodđolinnjaid, ja ahte stáhta eiseválddiin galggai leat lága bokte mearriduvvon ovddasvástáduš juolludit regionála stivrenorgániid dan mađe resurssaid, kapitálan, earrin dahje bivdolohpin, ahte mearrasámi kultuvrra ja eará riddokultuvrra ávnnaslaš vuoddu sihkkarastjuvvo.

Dát mearkaša ahte dát lávdegoddelahat eai sáhte doarjut Sámediggeráđi ja Guolástus- ja riddodepartemeantta (GRD) gaskasaš konsultašuvdnaproseassa bohtosa Riddoguolástuslávdegotti evttohusa birra eai ge miđihit dasa.

DUOGÁŠ

Guolástus- ja riddodepartemeantta gulaskuddanreive almmuhuvvui 11.04.2008:

«NOU 2008: 5 guolástánriektii mearas olggomealde Finnmárkku - gulaskuddan Riddoguolástuslávdegoddi Finnmárkku várás nammaduvvui gonagaslaš resolušuvnna bokte geassemánu 30. b. 2006. Lávdegotti mandáhta lei earret eará čielggadit sápmelaččaid ja earáid guolástánrievtti mearas olggobealde Finnmárkku, prinsihpalaš vuodul. Lávdegoddi bivdojuvvui viidáseappot historjjá vuodul guorahallat sápmelaččaid ja earáid guolástepmii Finnmárkkus. NOU 2007: 13 Ođđa sámeriekti, das leat 22. kapihttalis iešguđet oainnut ja árvvoštallamat riddo- ja vuotnaguolástepmii birra mearrasámi guovlluin. Dát evttohus sáddejuvvui gulaskuddamii guovvamánu 15. b. 2008. Mii bivdit daid gulaskuddanásahusaid mat háliidit ovddidit gulaskuddan gulaskuddancelkámusaid dán NOU 2007:13 oassái, dan sáddet Guolástus- ja riddodepartementii oktan gulaskuddanvástádušain mii gullá NOU 2008:5. Gulaskuddanáigemearri lea juovlamánu 1. b. 2008.»

Sámedikki dievasčoahkkin lea áššis 23/08 ovddidan gulaskuddancealkámušaid dáid evttohusaide, mas Sámediggi doarju Riddoguolástuslávdegotti ollásit ja čujuha dasa ahte dát čoavddus maiddá ferte gustot mearrasámi guovlluide máttabealde Finnmárkkku.

Riddoguolástuslávdegotti mandáhta

Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) lea 39. riikkačoahkkimis 2007 Bådádjos dahkan čuovvovaš mearrádusa:

«Norgga Sámiid Riikkasearvi deattuha ahte riddoguolástuslávdegotti mandáhta lea váilevaš, earret eará go sámi ássanguovlu lea viiddit go Finnmárku, ja ahte sápmelaččat ássat boatkankeahces riddoguovlluin Ruošša ráji rájes gitta Trøndelága rádjai gos sii ávkkástallet mariidna resurssaiguin. Lea maid váilevašvuohtan proseassas go riekti ealli mariidna resurssaide earret guoli, dás maiddá sisafievrriduvvon šlájaid nu go gonagasreabbái, ii leat mielde riddoguolástuslávdegotti mandáhtas. Norgga Sámiid Riikkasearvi gáibida danne ahte sámi rievttit galget gieđahallojuvvot oktanaga.»

NSR dadjá mearrádusastis riddoguolástuslávdegotti birra ahte mandáhta lea váilevaš, sihke geográfijja ja sisdoalu dáfus. Vaikke vel olle fáttat eai leat válddahuvvon mandáhtas, de vállje riddoguolástuslávdegoddi addit cealkámuša earret eará gonagasreappá ja biebmeta birra. Muhto Sámi vuoigatvuođalávdegoddi II árvvoštallá mánga evttohusa maid riddoguolástuslávdegotti čielggadus ii árvvoštala, earret eará mánga evttohusa mat gusket guolástushálddašeapmái maiddá Finnmárkkus, dát guoská earret eará Sámedikki rollii nátionála guolástushálddašeamis. Sámi vuoigatvuođalávdegoddi II dadjá kapihttalis 22.5.5.2 ee. čuovvovačča:

«Sámi vuoigatvuođalávdegoddi deattuha maiddá ahte mariidna guovlluid geavaheami ferte geahččat oktanaga. Doaimmaid main sáhtta leat váikkahu guolásteapmái mearrasámi vuonain ja rittuin, ovdamearkka dihtii biebmeta, ja dakkár bistevaš rusttegiid huksen ja doaimmaheapmi go mearrafápmorusttegiid, ođđasislástenterminálaid ja olju ja gássa gáddáibuktinresttegiid, ferte plánet ja doaimmahit dakkár vugiin ahte doaimma ii áitte báikkálaš guollenáliid dahje biologalaš šláddjivuođa. go dán galgá duohtan dahkat de lea deatalaš ahte sihke Sámediggi ja eará sámi ja báikkálaš guolástusberoštusat besset searvat guovdilis mearridanproseassaide.»

Riddoguolástuslávdegotti ja Sámi vuoigatvuođalávdegoddi II gaskavuohta

Riddoguolástuslávdegoddi cealká čielggadusa kapihttalis 11.26 s. 406 gaskavuođa birra guolásteapmái mearrasámi guovlluin máttabealde Finnmárkkku:

«Lávdegotti mandáhta ahte lávdegoddi galgá čielggadit «guolástanvuoigatvuođa mearas olggobealde Finnmárkkku», mearkkaša báikkálaš ráddjen vuotnaguovlluide ja riddoguovlluide olggobealde Finnmárkkku fylkka. Seammás lea čielggas ahte vuotna- ja riddoguolásteapmi lea deatalaš ealáhus mearrasámi guovlluin ii dušše Finnmárkkus, muhto maiddá osiin Romssas ja Nordlánddas.»

«Vaikke vel Riddoguolástuslávdego mandáhta lea ráddjejuvvon vuonaide ja riddoguovlluide olggobealde Finnmárkkku, ja danne ii buvttet lávdegoddi rávvagiid bajábealde guovlluide, de navdá lávdegoddi dattetge ahte dilis mearrasámi guovlluin Nordlánddas ja Romssas eai leat várra ollu earaláhanat go dilis Finnmárkkus. Čovdosat mat evttohuvojit Finnmárkui, leat várra heivvolaččat maiddá mearrasámi guovlluide, vejolaččat daid rádjeguovlluide muđuige riikkas.»

«Danne áigut livččii heivvolaš geahččat dien guovtti lávdegotti čielggadusaid ja rávvagiid vuotna- ja riddoguolástusa oktavuodas.» (Min vuolláisárgga).

Sámi vuoigatvuođalávdegoddi II cealká čielggadusastis NOU: 2007:13, kap. 22.5.1.1 s.1110 gaskavuoda birra Finnmárkku riddoguolástuslávdegoddái:

«Seammás lea čielggas ahte riddo- ja vuotnabivdu lea leamaš - ja ain lea - deatalaš sámi ealáhus, ja ahte dat ii guoskka dušše Finnmárkui, muhto maiddái Romsii ja osiide Nordlánddas.»

«Ei ge leat lávdegotti mandáhtaguovlu, mii čatnasa sámi geavahanguvlui (eatnamis ja mearas) Romssa fylkka rájes máttásguvlui, geográfalaččat badjálagaidd Finnmárkku čielggadusain mii lea ráddjejuvvon riddo- ja vuotnaguovlluide olggobealde Finnmárkku. Dattetge ii leat jierpmálaš ráddjet geográfalaš doaimbaguovllu Sámi vuoigatvuođalávdegotti vejolaš evttohusaide nannen dihtii riddo- ja vuotnabivddu mearrasámi guovlluin, nu ahte ii ge Finnmárku gula dasa.»

Gaskavuoha eará čielggadusaide ja politihkalaš proseassaide

Leat vel čadáhuvvon máŋga čielggadusa sámi vuoigatvuođaid birra mariidna resurssaide, dát leat sihke vuđolaččat ja viidát, ja Sámediggi lea máŋgii meannudan guolástusáššiid.

Sámediggeráđi ášši R 32/08, Raporta ILO-konvenšuvnna nr. 169 birra, giedahallá earret eará beliid konsultašuvdnaproseassa oktavuodas bivdofatnasiid struktuvradoaimbajuid ja Riddoguolástuslávdegotti mandáhta birra. Sámediggeráđi mearrádusas deattastuvvo raporttas ILO:ii ahte Sámedikkis leat máŋga ovdamearka mat čájehit ahte sihke konsultašuvdnašiehtadusat ja konsultašuvdnageatnegasvuohta ILO ektui leat rihkkujuvvon go guoská vuoigatvuohta mariidna resurssaide. Áššis R 31/08 giedahalloyuvvojit maiddái proseassat stuorradiggemearrádusaid ektui gonagasreappá, bivdofatnasiid struktuvraváikkuhangaskaomiid ja ođđa mearraresursaláha birra.d

Sámedikki oaidnu lea čuvvon áššiid ja lea referejuvvon dan golmma maŋimus proseassas, St.dieđ. nr. 40 (2006-2007) Gonagasreappáid hálddašeapmi čuoggás 5.3.2 mas daddjojuvvo:

"Sámediggi lea dovddahan ahte álgoálbmotperspektiiva lei galgat leat mielde dieđáhusas, nu mor ráđdehus, Sámedikki oainnu mielde, lea geatnegahttojuvvon nationála rievtti ja álbmotrievtti vuodul. Sámediggi meakkaša ahte vaikke vel Riddoguolástuslávdegoddi lea álggahan čielggadeami, de eai leat buot álgoálbmotvuoigatvuođaid bealit guoskkahuvvon das.

Sámediggi ii sáhte dohkkehit ahte álgoálbmotgažaldat duvdoyuvvo buohtalas ja čuovvovaš proseassaide vuorddidettiin Riddoguolástuslávdegotti loahppajurdagiid. Sámediggi deattuha ahte Riddoguolástuslávdegoddi lea vuolgán eará lánkaproseassas, ja ahte lávdegotti mandáhta guoská sápmelaččaid ja earáid guolástanriektái mearas olggobealde Finnmárkku ii ge das daddjojuvvo erenoamážit gonagasreabbabivddu birra. Ii ge Sámediggi dieđe lea go Riddoguolástuslávdegoddi ožžon dieđuid dan birra ahte vel okta áššesuorgi galgá lasihuvvot lávdegotti bargui. Sámediggi lea viidáseappot čujuhan dasa ahte Guolástus- ja riddodepartemeantta beroštupmi konsultašuvnnaid oktavuodas Riddoguolástuslávdegotti birra lei ráddjet lávdegotti mandáhta eanemusat, čujuhettiin čuovvovaš proseassaide. Departemeantta čielga oaidnu lei ahte galgai daddjojuvvo ahte mandáhta galgai ráddjejuvvo guolásteapmái, ii ge luoduealli mariidna resurssaide. Sámediggi meakkaša ahte oanehis áiggis dát lea goalmát čuovvolanproseassa mas Guolástus- ja riddodepartemeantta ii háliit ságaškuššat álgoálbmotperspektiivva mearraresursaid oktavuodas, muhto čujuha dasa ahte sii leat vuordimin Riddoguolástuslávdegotti loahppajurdagiid. Sihke ovttaskas dáhpáhussan ja oktii buot dát lea Sámedikki oainnu mielde álbmotrievtti dihtomielaš rihkkun departemeantta bealis."

Mearraresursalága proposišuvnna lei Sámedikkis čuovvovaš meakkašupmi kapihtalis 10.4:

"Sámediggi leat gulaskuddancealkámušas bokte ja olles konsultašuvdnaproseassas dadjan čielgasit ahte mearraresursaláhka ferte leat čielga álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde. Amas Norgga stáhta rihkkut iežas álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid sápmelaččaid ektui álgoálbmogin, de lea áibbas deatalaš ahte mearraresursaláhka dohkkeha ja sihkkarastá sámi álbmoga vejolašvuoda beassat ávkkástallat odasmuvvi mariidna resurssaiguin, ja ahte sápmelaččat álgoálbmogin lea guovddáš ja deatalaš oassi dan ollislašvuodas masa láhka guoská, juoga maid doarju sihke lága doaibmaguovlu ja mearraresursalága mandáhta. Sámediggi lea deattuhan ahte sámi vuoigatvuodat mearraresurssaide čuovvu vuodđolágas, dološ vieruin ja álbmotrievttis ja danne dat ii sáhte duššin dahkkojuvot. Sámediggi lea deattuhan ahte dat oasis mearraresursalágalávdegotti mandáhtas, mat eai ollašuhthojuvvon sámi mearraresursavuoigatvuodaid ektui, fertejit čuovvoluvvot departemeantta barggus ja konsultašuvnnain Sámedikkiin láhkaevttohusa birra. Sámediggi lea čielgasit dadjan ahte ii leat doarvái ahte dat čovdojuvvo čujuhettiin buhtalas dahje čuovvovaš proseassaide. Sámediggi moaitá go departemeanta dattetge lea välljen dakkár gieđahallanvuogi mas dušše oasis lágas galget ovddiduvvot, go dalle šaddá veadjemeahtun čađahit dárbblaš ollislaš meannudeami. Sámediggi deattuha ahte dakkár gieđahallanvuohki mearkkaša ahte departemeanta ovddida proposišuvnna mii lea dakkár mearraresursaláhkaevttohusa joatkkan, mii lea vuodđuduvvot dievasmeahtun premissaide ii ge leat doarvái bures árvoštallojuvvon. Dát lea dagahan hui váttisin beliide juksat ovttamielalašvuoda konsultašuvnnain dán áššis. Sámediggi deattuha maiddái ahte go guoská Riddoguolástuslávdegotti čielggadussii masa departemeanta čujuha ja daidda evttohusaide mat das vulget, de leat mánga ráddjehusa lávdegotti mandáhtas dan doaibmaguovllu ektui masa boahstevaš mearraresursaláhka galgá gustot. Čielgaseamos ovdamearkan dasa leat dat sierranas geográfalaš doaibmaguovllut, mat gullet mearraresursalága evttohussii ja Riddoguolástuslávdegotti mandáhtii. Sámediggi čujuha dasa ahte dát ráddjehusat ledje dakkárat maid departemeanta ieš nággii váldit mielde earret eará dainna čujuhusain ahte sáhte boahit eará láhkaproseassat, nu go mearraresursaláhka. Dat vuohki mo departemeanta välljii gieđahallat mearraresursalága, dagaha danne ahte liikká ferte čuovvolit láchkabarggu sihke daid guovlluid várás masa Riddoguolástuslávdegotti mandáhta gusto ja daid guovlluid várás maid dat ii gusto. Sámediggi lea dán vuodul leamaš áibbas čielggas das ahte go departemeanta dattetge háliida vuordit Riddoguolástuslávdegotti loahppaárvalusaid ovdalgo dát vuodđo bealit váldojuvvojit mielde láchkatekstii, de lea lunddolelamos vuordit proposišuvnna ovddidemiin, vai álgoálbmotvuoigatvuodat sáhttet váldojuvvojit mielde nu mo stáhta eiseválddit leat geatnegahttojuvvon dahkat. Sámedikki subsidiára oaidnu leat mielddisbuktan ahte Sámediggi ii leat vuosttaldan dan ahte láhka ovddiduvvo dál, muhto ahte prososišuvnnas boahť ovdan ahte ja manne Ráddjehus fargga geatnegahttojuvvo čuovvolit álgoálbmotdimensuvnna. Sámediggi lea gávnahan dárbbu aiddostahttit ahte vejolaš miediheapmi mearraresursaláhki dievaslaččat sáhtta dušše dalle dahkkojuvvo go ovddiduvvo proposišuvdnaevttohus Riddoguolástuslávdegotti čielggadusa vuodul, ja go dárbblaš lassi čuovvolanbarggu vuodul earret Riddoguolástuslávdegotti dál mandáhta. Sámedikki loahpalaš oidnu lea áibbas deatalaš lea go láhka ollásit čielga álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde. Sámediggi bidjá vuodđun ahte departemeant čuovvolanbarggus farggamusat ráhkada vuodđomateriála duohta ja konkrehta konsultašuvnnaide. Konkrehta láchkaevttohus ferte dán vuodul ráhkaduvvot ja čuovvoleaddji proposišuvdna ferte farggamusat ovddiduvvot Stuorradiggái dán stuorradiggeáigodagas."

Álgoálbmotrievttit ja historjjálaš rievttit

Eanasoassi olbmuiin Sirkumpolára guovllus leat leamaš álgoálbmogat geat historjjálaččat leat orostaddan guovlluin ja ávkkástallan resurssain. Dát lea guovlu gos olbmot duhátagiid leat orron, geavahan ja gosa lea gullevašvuoha. Guovllus lea kulturárberiggodat, ja iežas heiveheamit masa luondduvuodustus ja máhttu birra leat vuodđun.

Norgga stáhta lea huksejuvvon guovtti álbmoga territoriai, sápmelaččaid ja dážaid. Territoria lea sihke eanan, ja maiddái mearra ja áhpeguovllut (bajábealde ja vuolábealde eatnama, bajábealde ja

vuolábealde čáhcegierraga). Sápmelaččat leat álgovuđolaš álbmot dain guovlluin, mii iešalddis dahká vuodu vuoigatvuodaide.

Meara resurssaid ávkkástallan lea áiggiid čađa leamaš kulturguoddi ja okta sámi álbmoga váldoaláhusain. Sápmelaččat joavkun leat áiggiid čađa iežas geavaheami bokte háhkan alcceseaset vuoigatvuodaide mariidna resurssaide ja sáltečáhceguovlluid geavaheapmái. Sámi álbmogis lea sámi guovlluin historjjálaš, árbevirolaš ja álgoálbmotlaš riekti mariidna resurssaid ektui ja sáltečáhceguovlluid geavaheapmái.

Sámi guolástuslávdegoddi konkluderii iežas árvalusas ahte sápmelaččat serve sihke áhpe- riddo- ja vuotnaguolásteapmái ja guolásteami dienas lei dehálaš oassi mearrasámi kultuvrra ekonomalaš vuodus.

Dat mielddisbuktá earret eará ahte sápmelaččain maiddái lea historjjálaš riekti osiide náliin, leaš dál Barentsguovllus (dorski) dahje birra Islánda (sallit). Dát lea nálit, mat johtáladdet, ja dássidit gávdnojit sámi guovlluin. Sápmelaččat ávkkástallet ja leat árbevirolaččat ávkkástallan dain resurssain.

Dan sivas lea dehálaš geahččat guoli resursan ii ge dušše dan gos guolásteapmi čađahuvvui. Guolástanvuoigatvuoddat leat erenoamážit čadnon daid iešguđet guollenáliid hálddašepmái. Resurssaid hálddašepmi lea juogadangažaldat mii guoská sihke Norgii stáhtan ja Norgii eará stáhtaid ektui, ja sápmelaččaide dego nubbi guovtti álbmogis Norggas. Ollislaš juogadangažaldagat leat mearrideaddjin dasa gii galgá beassat bivdit maid. Ovdamearkka dihtii leat dehálaš nálit várrejuvvon áhpefatnasiidda. Áhpefatnasiid guolásteapmi ii almmá mange haga váldde eret sápmelaččaid vuoigatvuodaide mearas olggobealde rittu.

Miellahtut komitéas áigot maid čujuhit álgoálbmotrivttuide eará riikkain, omd. Canadas, Ođđa Zeelandas ja Norggas.

-Canada. Canada stáhtas leat unnimusat 50 iešguđet álgoálbmogat geain lea stuora erohus sihke kultuvrralaččat ja geográfalaččat iežas rájaid siskkobealde. Canada stáhta oazžu dohkkeheami iešguđet dásiin báikkálaš politihkas. Guovddáš ráđdehus ferte vuhtii váldit sihke iešguđet álgoálbmotjoavkkuid ja regionálalaš politihkkáriid go hábme politihka.

-Ođđa Zeelanda. Riikka álbmogis leat sullii 15 % Maorit. Ođđasit áiggis leat Maorit ožžon ruovttoluotta iežaset vuoigatvuodaide. Guolástanvuoigatvuodaide ektui ožžo sii 10 % buot eriin systemas, 20 % buot náliin mat boahteáiggis váldojuvvojit mielde earresystemii ja stuora ruđalaš buhtadusa mii mielddisbuvttii ahte besse oastit beali Ođđa Zeelanda stuorimus guollefitnodagas. Meroštallojuvvo ahte sii háldejit sullii goalmádasoasi buot riikka guolleeriin ja leat aktiivvalaččat mielde buot osiin guolástusealáhusas.

Komitéa miellahtut čujuhit dasa ahte ovddeš politihkka ja ortnegat mat juo leat váldon atnui unnán váldet vuhtii sámi vuoigatvuodaide, stáhtalaš eiseválddiin lea geatnegasvuohta vuhtiváldit vuoigatvuodaide otná hálddašansystemas. Dát mielddisbuktá miellahtuid oainnu mielde ahte dálá hálddašanvuohki ii leat lágalaš go lea ásahuvvon vuoigatvuodaide vuostá siskkáldas rievtti ja álbmotrievtti ektui.

Komitéa miellahtut oavivildit ahte sámi vuoigatvuoddat guolásteapmái fertejit dohkkehuvvot ja nannejuvvot konkrehta láchkamearrádusaid bokte mat sihkkarastet ja dohkkehit sámiid ja earáid rievtti guolásteapmái. Lea dehálaš ahte beroštupmi mariidna resurssaide sihkkarastojuvvo ja deattuhuvvo oassin sápmelaččaid materiálalaš kulturvuodus, sihkkarastojuvvo ahte sápmelaččat besset oassálastit ja mielde mearridit resurssahálddašemis ja maid sihkkarastá ja nanne sámi materiálalaš kulturvuodu ovdamearkka dihtii jus máhcaha historjjálaš vuoigatvuodaide. Sámediggi ferte maid oazžut

sihkkarastojuvvot rolla iešheanaláš politihkalaš aktevrán mas lea duohta váldi leat mielde mearridit ja mas lea váikkuhanfápmu ovdáneapmái.

Ulbmil lea sihkkarastit sápmelaččaid vuoigatvuodaid guolásteapmái, mariidna resurssaide ja mearraareála geavaheapmái, ja váikkuhit dasa ahte áshuvvojit obbalaš čovdosat mas bajimus vuoigatvuodaprinsihpat leat mielde. Sámiid vuoigatvuodát leat huksejuvvon historjjálaš geavaheami nala buot mearraareálaide, mariidna resurssaid ávkkástallama nala, báikkálaš viroláshvuodáhábmema ja álbmotrievttalaš geatnegasvuodaid nala.

Komitéa miellahtut áigot dán vuodul ávžžuhit Sámediggái ahte sápmelaččaid vuoigatvuodát mariidna resurssaide ja –guovlluide galget guorahalloyuvvot álbmotrievtti ektui dainna ulbmilin ahte oažžut ášši viidáseappot álbmotriektivuogádahkii.

Komitéa miellahtut bivdet maid ahte konsulterenproseassat veardiduvvojit ja dárkkistuvvojit daid vásihusaid ektui mat Sámedikkis leat dán áššis ja eará konsultašuvnnain, dainna ulbmilin ahte sihkkarastit ahte konsulterenproseassat leat dohkálaččat álbmotrievtti ektui.

Evttohusat

Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb), Árja ja Nordkalottfolket evttohit:

Evttohus 1

Dát biddjojuvvo Sámediggeráđi árvalusa sadjái.

Vuoigatvuoha guollebivdui mearrasámi guovlluin

Gustovaš álgoálbmotriekti vuodđuduvvá álgoálbmogiid historjjálaš vuoigatvuodaid dohkkeheapmái earret eará riddo- ja vuotnabivddu árbeviroláš álgoálbmotguovlluin. Sámediggi oaivvilda ahte historjjálaš vuoigatvuodát gávdnojit ja leat álohii leamaš ássama ja ávkkástallama vuodul rittus badjel 10 000 jagi. Sámiin leat dákkár vuoigatvuodát dološ áiggiid rájes geavaheami vuodul ja báikkálaš boares vieruid vuodul. Dasto lea Sámediggi deattuhan ahte ráđdehus ferte vuhtii váldit boares lágaid dán suorggis. Ovdamearkka dihte 1751 lappekodisilla ja 1775 Eanalága main nannejuvvo ahte finnmárkulaččain lea vuosttaš vuoigatvuoha guolásteapmái. Dan áigge ledje Finnmárkkus sámit eanetlogus. Sámediggi muittuha maiddái Gáivuona-duomu mii maiddái čujuha dan guvlui ahte das lea sáhka boaresvirot vuoigatvuodain man vuodul báikkálaš guolásteaddjit ožžo buhtadusa. Dan geažil go sin guolástansajiide šattai váddáset beassat elfámu huksema geažil mii buvttihii eanet jieŋa vutnii. Sámediggi čujuha ahte norgga eiseválddit vuote guolástusráđjeáššis Storra brittánia vuostá Haagas dainna ákkain go oahppa “friija bivdu” ii goassige lean cieggan Norgga rittus. Duomus oidno ahte historjjálaš geavaheami čájehapmi miehtá rittu báikkálaš boares vieruiguin, lei mearrádusa guovddážis. Dát historjjálaš duohtavuodát fertejit maiddái árvoštallojuvvot Norgga geatnegasvuodaid olis earret eará ON álgoálbmotjulggaštusa 37. artihkkala mielde.

Sámediggi konstatere ahte sámit leat ásahan bivdovuoigatvuodaid ja vuoigatvuodaid eará ođasmuvvi mariidna resurssaide riddolagaš sámi guovlluin. Dát riekti vuodđuduvvá sámiid leahkimii ja historjjálaš geavaheapmái iežaset árbeviroláš guovlluin ja álbmotrievtti njuolggadusaide álgoálbmogiid ja minoritehtaid hárrái. Dát lea eavttutkeahes duohtavuoha, ja dan dorjot earret eará Riddoguolástuslávdegotti evttohus ja riikkaidgaskasaš riekti.

Sámediggi ja departemeanta leat konsultašuvdnaproseassa bokte Riddoguolástuslávdegotti árvalusa čuovvovleami ektui ságaškuššan ollu doaibmabijuid birra maid beliid mielas livččii dárbu čađahit ealáskuhttin ja nannen dihte mearrasámi kultuvrra ja sihkkarastin dihte mearrasámiid vuoigatvuođaid konkrehta láhkadoaibmabijuid bokte. Sámediggi aiddostahtá ahte ii oktage dain lágalaš doaibmabijuin rihko vuoigatvuođaid mat juo leat leamaš ja leat. Sámediggi lea álohii čuoččuhan ahte ii leat mandáhta šiehtadallat eret sámi álbmoga historjjálaš vuoigatvuođaid mat leat álbmotrievtti vuodul. Norga lea riektestáhta. Sámediggi eaktuda ahte historjjálaš bealit mat leat namuhuvvon bajábealde čielggaduvvojit dainna áigumušain ahte dohkkehit ja nannet mearrasámiid vuoigatvuođaid álgoálbmotjulggaštusa mearrádusaide dávistettiin.

Sámediggi lea dán vuoro välljen fokuseret čovdosiid maid bokte sihkkarastit guolástusvuoigatvuođa álbmogii mearrasámi guovlluin. Eaktuduvvo ahte Sámedikki oaidnu guolástusvuoigatvuođa riektevuđđui mearrasámi guovlluin bohtá mielde láhkaproposišuvnnas riektevuoduid namuheami oktavuodas. Sámediggi lea ovdal mearridan, ja doalaha das gitta ahte buot relevánta riektegáldut, sihke nationála ja riikkaidgaskasaš áššedovdit, bealuštit ahte mearrasámiin leat historjjálaš guolástanvuoigatvuođat ja sis lea vuoigatvuohta oazžut sierra doaibmabijuid maid bokte suodjalit ja nannet sin kultuvrra ja eallinvuogi. Sámediggi oaiivilda ahte lea mearrideaddji deatalaš ahte lánkaaddin guolástussuorggis bisuhuvvo Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuođaid siskkoalbealde ja dávista dasa ahte sámiin leat historjjálaš bivdovuoigatvuođat mat álohii leat leamaš.

Sámediggi konstatere ahte evttohuvvon doaibmabijut sáhttet leat deatalaččat vuosttaš lánkin sámiid ja eará báikegotti olbmuid ollislaš vuoigatvuođaid sihkkarastima ja dohkkeheami guvlui luonddu mariidna resurssaid ektui sihke siskkáldas rievtti ja álbmotrievtti oktavuodas. Sámediggi čujuha ahte historjjálaš guollebivdovuoigatvuođaid dainna lágiin dohkkeheapmi gáibiduvvo stáhta eiseválddiid beales proseassas viidáseappot mearrasámi kultuvrra ja eallinvuogi ealáskuhttimiin. Dát dohkkeheapmi stáhta eiseválddiid beales sáhtášii váikkuhit ovdeš áiggiid eahperievtti ja dáruiduhttinpolitihka fas ealláheapmái mii erenoamážit čuozašii mearrasámi álbmogii. Dat nannešii maiddá álgoálbmogiid váikkuhanvejolašvuođa nationála guolástuspolitihka oktavuodas.

Sámediggi oaidná ahte viidáseappot lea deatalaš ahte guolástanriekti vuonain ja riddolagaš čázadagain dál nannejuvvo lágain. Dát sihkkarastášii dan ahte historjá ii fas ođasmuvašii ja beasašeimmet eret dan balus ahte riddo- ja vuotnabivdit gártašedje gáddái. Sámediggi lea posiitiivvalaš daid doaibmabijuide mat sáhttet hehttet norgga eiseválddiid giddemis unnimus fatnasiid eret vuotna- ja riddolagaš bivddus, ja oaiivilda ahte lea dárbu vuoruhit dán joavkku ovddabeallái earáid jos šattaš resursavátnivuohta. Danne lea Sámedikki mielas dárbu oazžut sierra lánkanjuolggadusaid maid bokte geatnegahttit guolástuseiseválddiid bidjat stuorát deattu sámi kultuvrra ja sámi báikegottiid vuhtii váldimii juohke lágan mearrádusain mat gusket dáid servodagaid.

Sámediggi deattuha man deatalaš lea ahte departemeanta dorjjošii evttohusa unnimus fatnasiid suodjalusa nannemis resursaoazžuma ektui, earret eará ahte gielidit oppalaččat bivdimis fatnasiiguin mat leat badjel 15 mehtera vuotnalinjá siskkoalbealde. Álbmotrievtti unnimus standárddat fertejit álohii leat vuodđun, ja Sámediggi čujuha ahte prinsihpalaš dilli oppa áiggi lea leamaš ahte ILO konvenšuvdna 169 heivehuvvo norgga riektaí, válđoáššis olmmošvuoigatvuođalága bokte. Go dát oaidnu ii leat ožžon doarjaga norgga eiseválddiin, de lea okta lánki rivttes guvlui dat ahte Norgga gustovaš álbmotrievttálaš geatnegasvuođat sámiid guovdu go lea álgoálbmot, dárkilastojuvvojit oasseváldilágas. Prinsihpalaččat lea deatalaš ahte evttohuvvo lánkamearrádus man bokte sihkkarastojuvvo dat ahte guolástushálldašeapmi boahteáiggis dávistivčče álbmotrievtti njuolggadusaide álgoálbmogiid ja minoritehtaid hárrái.

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu dárkilastit dan ahte báikkálaš boaresvirot ja historjjálaš vuoigatvuođat guolásteapmái fertejit dohkkehuvvot. Danne lea deatalaš ahte Finnmárkkukommišuvdna galgá finnmárkkulága bokte nannet ja identifiseret ja dohkkehit geavahan- ja eaiggáduššánvuoigatvuođaid

nannámis. Dát ferte guoskat maiddá merrii olggobealde Finnmárkku. Guovlluin máttabealde Finnmárkku fylkka šaddá dan ektui čuovvu proseassa Sámi vuoigatvuođalávdegotti II evttohusa čuovvoleami oktavuodas. Sámediggi čujuha dán oktavuodas ahte Finnmárkkukommišuvdna galgá vuodđudit mearrádusaidis gustovaš riektái, mas erenoamážit sámi boaresvierut ja riekteáddejupmi ja álbmotriekti leat deatlaš riektegáldut. Sámi boaresvieruid geavaheami dohkkeheapmi dánna lágiin váikkuha dan ahte boahthevaš buolvva sámiide sihkkarastojuvvo oadjebas boahtheáigi sin máttuid guovlluid árbevirolaš geavaheami vuodul. Sámediggi áigu fuomášuhttit ahte Finnmárkkukommišuvdna lea juo dál oažžu menddo unnán ruhtadeami, go ruđat mat leat addojuvvon stáhtabušehta bokte eai doarvái bures kanaliserejuvvo viidáseappot Duopmostuollohálddahussii. Danne ii leat kommišuvnna vejolašvuohta bargat dan áigetávvala mielde maid finnmárkkulága áigumušat gáibidivčče.

Sámediggái lea oppa áiggi leamaš deatlaš ahte maiddá guovlluide olggobealde Finnmárkku, galget guoskat dat doaibmabijut ja láhkamearrádusat mat biddjojuvvojit. Dán suorggis biddjojuvvo konsultašuvdnaboáđus vuodđun, ja ahte leat ožžon viidáset doaibmaguovllu go maid Riddoguolástuslávdegotti mandáhta attii. Riektemearrádus álbmotrievtti ektui, deattuhanmearrádus ja gielddus stuorát fatnasiidda ja dasto unnimus bivdoearit gustojit olles mearrasámi guvlui. Sámediggi doarju maiddá dan ahte stuorra oasis Romssa fylkka ja oasis Norlánddas gulašedje láhkaevttohussii.

Sámediggi lea buot jagiin bargan dan ala ahte šattašii nannaset báikkálaš faggi guolleresurssaid hálddašeamis. Danne vai guolásteddjiide addojuvvošii stuorát váikkuhanfápmu resurssaid geavaheami mearrideapmái. Sámediggi oaivvilda ahte dasa lassin galgat bidjat báikkálaš hálddašanorgána mearrádusváldin, omd. go guoská reaidogáržžidemiide, bivdoeriid juohkimii, vuotnalinjáid nannemii ja sierra lohpaí gielddit stuorát fatnasiin bivddu. Sámediggi lea ollu gerddiid deattuhan ahte čoavddus mii ii buvttit mearridanválddi lea vuolábealde álbmotrievttálaš unnimus standárddaid, jurddašettiin mielde mearridanvuoigatvuođa almmolaš rievttálaš resursahálddašeamis mii sámiin lea ILO konvenšuvnna 169, artihkkala 15 mielde. Dasto galgá leat čielggas ahte konsultašuvdnageavahus mii lea Norggas konsultašuvdnašiehtadusa mielde lea ILO konvenšuvnna guđat artihkkala čadaheapmi lea mii lea heajut go 15. artihkkala čadaheapmi

Sámediggi oaidná ahte vuotnaguolástuslávdegotti ásaheapmi mas lea seamma ovddastus fylkkagielddain ja Sámedikkis lea okta lávki rivttes guvlui go guoská báikkálaš mielde mearridanrievtti sihkkarastimii guolástanhálddašeamis. Mearrideaddji deatlaš lea ahte sámit eai šatta unnitlohkui dán lágan orgánas ja ahte orgána galgá sáhttit evttohit báikkálaš reguleremiid Finnmárkkus, Romssas ja Norlánddas, ja evttohit movt lasse bivdoearit galget juhkkuojuvvot. Sámediggi bidjá dán oktavuodas vuodđun dan ahte dát lávdegoddi danne go das lea gelbbolašvuohta báikkálaš diliin berre maiddá oažžut vejolašvuođa ovdánahttit iežas áiggi mielde. Eaktuduvvo ahte lávdegoddi lea fágalaččat gievrá ja politihkalaš aktevrá, ja guovddáš eaktobiddji guolástanhálddašeapmái.

Sámediggi šállaš go čoavddus mii dál evttohuvvo boahtheáiggi guolástushálddašeapmin ii leat digaštálakeahtes álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde. Danne leat ovttaoaivilis ahte bealit galget ođđa siehtadallamiid bokte mearridit makkár bargosuorggit ja váldi lávdegottis galgá leat. Sámediggi háliida sihkkarastit sámiid mielmearrideami álbmotrievtti olis, dan bokte ahte čadahit viidásit konsultašuvnnaid gos earret eará hábmejit sierra rámmašiehtadusa guolástusáššiid konsultašuvnnaide gaskal guolástusdepartemeantta ja Sámedikki. Rámmašiehtadus galgá nannet Sámedikki saji guolástusáššiid viidábut go oppalaš konsultašuvdnarievtti 2005 konsultašuvdnašiehtadusa mielde. Sámediggái lea hui dehálaš ahte čoavddus goziha ILO soahpamuša 169 art 15 mielmearridanrievtti. Livččii maiddá áibbas dehálaš Sámediggái sihkkarastit ahte maiddá riektelaččain lea arena gos sin jietna váldo vuhtii.

Sámediggi vuordá ahte čoavddus mii dás govviduvvo vuosttaš lávkin Riddoguolástuslávdegotti evttohusa čuovvoleamis, ferte árvoštallot ovttas Sámi vuoigatvuođalávdegotti II viidásit proseassain.

Dás čujuhuvvo earret eará ahte livččii dárbblaš gávnnaht liige doaibmabijuid sihkkarastin dihte mearrasámi vuoigatvuodaid mearraguovlluid earalágán geavaheami bokte. Sámedikki rolla ja eará gažaldagat mariidna resurssaid hálldašeamis mearrasámi guovlluin, fertejit čielggaduvvot Sámi vuoigatvuodálávdegotti II viidásit barggus. Namuhuvvon lávdegotti bargu čuvge olu čuolmmaid dán guovllu mearraareála hálldašeami ja geavaheami ektui.

Sámediggi dovda stuora ovddasvástádusa eará álgoálbmogiid ektui geat vurdet daid čovdosiid maid Sámediggi ja norgga stáhta sohpet. Danne ii oainne Sámediggi daid doaibmabijuid loahpalažžan Riddoguolástuslávdegotti evttohusa čuovvolemis. Doaimmat maid leat soabadan leat hoahppodoaibmabijut maidda lea stuora dárbu, mat galget buoridit mearrasámi báikkálašservodagaid duodalaš dili. Sámediggái lea mearrideaddjin ahte evttohusat muhtun muddui leat dahkkon daid seamma árvvoštallamiid vuodul go Riddoguolástuslávdegotti doaibmabijut, earret eará sávaldat njulget 90-logu guolástuspolitihka rievttihisvuoda.

Dan vuodul sáhtta Sámediggi doarjut daid hoahppodoaibmabijuid mat leat govviduvvon badjelis, dainna čielga eavttuin ahte Sámediggi ii doarjjo departemeantta evttohuuvon doaibmabijuid rievttálašvuodu ákkastallama, ipmárdusa ja vuodu. Viidásit eaktuda Sámediggi ahte viidásit soabaduvvon proseassa boadusis šaddá dakkár čoavddus mii áibbas čielgasit lea álbmotrievttálaš rámmaid siskobealde. Earenoamážit nannet sápmelaččaid rivttiid beassat searvat guolástusresurssaid almmolašrievttálaš hálldašeapmái ja Sámedikki gáibádus ahte sápmelaččaid historjjálaš rievttit dološáiggi rájes geavaheami bokte ja eará vuodul, dohkkehuvvojit.

Norgga Sámiid Riikkasearvis (NSR), Norgga Sámiid Riikkasearvis ja Sámeálbmotbellodagas (NSR/SáB) ja Johtisápmelaččaid listtus (JSL):

Evttohus 2

Dát biddjovuvvo Sámediggeráđi árvalusa sadjái.

Sámediggi ii sáhte miehtat Sámediggeráđi ja Guolástus- ja riddodepartemeantta gaskasaš konsultašuvdnaproseassa bohtosi Riddoguolástuslávdegotti evttohusa birra.

Evttohus 3

Sámediggi čujuha Sámediggeráđi ja Guolástus- ja riddodepartemeantta gaskasaš šiehtadussii mii evttoha mánga čovdosa doaibmabidjun guolástusrievtti oktavuodas mearrasámi guovlluin.

Ovdalgo Sámediggi dahká loahpalaš mearrádusa áššis, de ferte olggobealde juridihkalaččat árvvoštallojuvvot guđe váikkuhusaid vejolaš miehtan sámedikki bealis mielddisbuktá, earret eará álbmotrievttálaš proseassa ektui.

Sámediggi oaivvilda maiddái ahte mearkkašumit láchkarievdadusaide fertejit ovddiduvvot ovdalgo Sámediggi meannuda ášši.

Ovvádusbellodagas Aud Marthinsen:

Evttohus 4

Dát biddjovuvvo Sámediggeráđi árvalusa sadjái.

Guolástanriekti mearrasámi guovlluin

Sámediggi ii sáhte miehtat ráđi evttohussii.

Sámediggi čujuha Riddoguolástuslávdegotti evttohussii NOU 2008:5 Guolástanriekti mearas olggobealde Finnmárkku (Finnmárkkuguolástanláhka) ja Sámi vuoigatvuodálávdegotti evttohussii NOU 2007:13 Ođđa Sámiriekti.

Sámediggi moaitá go addojuvvojit sierravuoigatvuodát ovttaskas joavkkuide sosiálalaš, kultuvrralaš, historjjálaš dahje čearddalaš gullevašvuoda vuodul bahán álbogii muđui.

Sámediggái leat ovttaárvosaš vuoigatvuodát deatalaččat buohkaide geat háliidit guolásteami ealáhussan beroškeahtá gos riikkas sii bohtet.

Sámediggái lea deatalaš oččodit dakkár guolásteami mii lea vuodđuduvvon dohkálaš resursahálddašeapmái ja guollemáddagiiguin ávkkástallamii Norgga territoriálmearas.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi/dievasčoahkkinjodihangotti árvalusevttohusa.

Vuolláičállit leat lohkan čoahkkinbeavdegirjji ja leat gávnahan ahte čoahkkingirjái fievrriduovvon mearráduusat leat nu mo *lávdegoddi lea mearridan.

Karášjohka, 26.05.11

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi

Toril Bakken Kåven
lávdegotti jodiheddji

Randi A. Skum
áššejodiheddji

Heidi P. Greiner Haaker
áššejodiheddji